

Regeringskansliet
Utrikesdepartementet
103 33 Stockholm
Diarienummer UD2021/15100

Stockholm den 5 januari 2022

Reportrar utan gränser Sveriges yttrande över promemorian "Förstärkt kontroll av produkter med dubbla användningsområden" (Ds 2021:32)

Sammanfattning

Reportrar utan gränser Sverige välkomnar den omarbetade EU-förordningen om produkter med dubbla användningsområden, särskilt de delar av förordningen som syftar till att förhindra kränkningar av de mänskliga rättigheterna som ett resultat av digital övervakning, genom exportkontroll av övervakningsteknik som exporteras av EU-baserade företag. Samtidigt hade Reportrar utan gränser Sverige gärna sett en mer ambitiös reglering, som hade skapat ett starkare skydd för de mänskliga rättigheterna och vår gemensamma säkerhet.

Rekommendationer:

1. Skärpning av definitionen av Cyberövervakningsprodukter punkt 4.4.3 (s 67)

Reportrar utan gränser menar att det behövs en skärpning av definitionen av Cyberövervakningsprodukter. Här i promemorian står det talas om kraven på exportören om denne har anledning att misstänka att "produkten är eller kan vara" avsedda för någon av de användningar som avses i artikel 5.1 i den nya PDA-förordningen. Detta räcker, enligt vår uppfattning, inte. En skärpning av definitionen vore bättre där det betonas att produkten/utrustningen direkt, eller indirekt kan användas i detta syfte. Produkterna behöver därmed inte vara "särskilt konstruerade" för att möjliggöra dold övervakning (sid 68). Här kan även definitionen av "teknik som används på ett legitimt och reglerat sätt för brottsbekämpning" (sid 70) och som missbrukas för internt förtryck" ses över och skärpas.

Möjligen kan en parallell till vapenexportlagstiftningen göras här och att exporten av cyberövervakningsprodukter för "legitim och reglerad" användning "bara kan ske till länder som exportmyndigheten har förtroende för. Kompetensen för detta kan med fördel delas mellan olika myndigheter (sid 95).

2. Slutanvändning

I resonemangen angående Exporttillstånd mm (sid 125) förs resonemang om att den årliga rapporten om cyberövervakningsprodukter ska "innehålla särskild information om de destinationer som berörs". Även här bör skrivningarna skärpas och att man - i likhet med till exempel vapenexportlagstiftningen - för in resonemang om slutanvändare. Begreppet används redan i exportrestriktionerna (som omfattar hela EU:s kontrollista för PDA) när de är avsedda för militär slutanvändning eller militär slutanvändare.

3. Insyn i exporten måste säkerställas

Reportrar utan gränser Sverige rekommenderar en mer ambitiös reglering kring öppenhet för att motverka riskerna med framväxande teknologier och en snabbväxande marknad. Reportrar utan gränser Sverige anser att detaljerade rapporter, som beskriver ansökningar om exportlicenser som görs till myndigheter för alla produkter med dubbla användningsområden, bör göras tillgängliga för allmänheten regelbundet, till exempel kvartalsvis.

Dessa rapporter bör innehålla

1. antalet licensansökningar per artikel,
2. exportörens namn,
3. en beskrivning av slutanvändandet,
4. redovisning av statliga myndigheter som är involverade,
5. värdet på licensen, samt
6. om licensen beviljades eller nekades och skäl till beslutet.

4. Exemplifiering av cyberövervakningsprodukter

Reportrar utan gränser Sverige anser att ännu tydligare referensramar och definitioner krävs för att förtydliga vad som anses utgöra cyberövervakningsprodukter.

Reportrar utan gränser Sverige anser att tolkningen av begreppet "cyberövervakning" ska inkludera bland annat följande:

- Mobil utrustning för telekommunikationsavlyssning eller störningsutrustning.
- Intrångsprogram ("intrusion software").
- Produkter eller utrustning för övervakning av IP-nätverkskommunikation.
- Programvara speciellt utformad eller modifierad för brottsbekämpande myndigheters övervakning eller analys.
- Utrustning för akustisk laserdetektion ("laser acoustic detection equipment").
- Forensiska verktyg som extraherar rådata från en dator- eller kommunikationsenhet, och kringgå autentiserings- eller auktoriseringskontroller för enheten.
- Elektroniska system eller utrustning, designad och utformad för antingen övervakning och kontroll av det elektromagnetiska spektrumet för militära underrättelse- eller säkerhetsändamål; eller obemannade flygfordon som kan utföra övervakning.

5. Definiera kränkningar av mänskliga rättigheter

Den nya förordningen innehåller inga kriterier för att avgöra vad som räknas som "allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter". Reportrar utan gränser Sverige anser att en utförlig och detaljerad referensram bör upprättas för att begränsa tolkningsfriheten i vad som ska anses utgöra kränkningar av mänskliga rättigheter.

Avslutningsvis vill Reportrar utan gränser Sverige understryka vikten av att företag bör åläggas att genomföra en riskanalys/due diligence för mänskliga rättigheter i enlighet med FN:s vägledande principer för företag och mänskliga rättigheter (UNGP), för att på så sätt identifiera, förebygga och mildra potentiella och faktiska negativa effekter på mänskliga rättigheter av sin verksamhet och i sin värdekedja.

För frågor kring remissvaret, vänligen kontakta Katarina Carlsson, verksamhetsledare, Reportrar utan gränser: katarina.carlsson@reportrarutangranser.se
0723 08 05 23

Erik Halkjaer

Ordförande Reportrar utan gränser Sverige